

Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 1 april 1943 kl. 11 f. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av väckt motion om utredning rörande åtgärder för att förbättra förhållandena för de sockersjuka.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 32, har herr *Bondeson m. fl.* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Konungen ville anhålla, att skyndsamt utredning verkställes rörande åtgärder för att förbättra förhållandena för de sockersjuka.

Som skäl för den föreslagna utredningen har framhållits, att det skulle vara synnerligen önskvärt,

1) att de sockersjuka erhålla en till deras speciella behov anpassad mattilldelning av ransonerade livsmedel, framförallt ett tillräckligt stort tillägg av fett och äggvita och vidare företräde vid kaffetilldelningen;

2) att möjlighet till undervisning i dietmatlagning beredes genom anställning av dietassistenter å sjukhus och hos hälsovårdsnämnder samt genom anordnandet av kurser i dietmatlagning för sockersjuka;

3) att vilohem och skollovskolonier för sockersjuka upprättas; samt

4) att de sockersjuka barnen och ungdomarna erhålla sakkunnig hjälp vid yrkesvalet och under yrkesundervisningen.

I övrigt får utskottet beträffande motiveringen hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden över motionen från *Yttranden.* medicinalstyrelsen, statens institut för folkhälsan, skolöverstyrelsen och statens livsmedelskommission. Härjämte har utskottet berett svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet och svenska läkaresällskapet tillfälle yttra sig i anledning av motionen. Från föreningen för sockersjuka i Landskrona har utskottet vidare fått mottaga ett utlåtande.

Skolöverstyrelsen, statens livsmedelskommission och svenska stadsförbundet ha såsom egna yttranden åberopat, skolöverstyrelsen ett av skolöverläkaren avgivet tjänstememorial, livsmedelskommissionen ett yttrande av kommissionens närings-sakkunniga samt stadsförbundet ett yttrande av förbundets sjukvårdsdelegation.

För det huvudsakliga innehållet i de avgivna yttrandena skall utskottet i det följande lämna en redogörelse i anslutning till de ovan återgivna fyra punkterna i motionen.

1) Tilldelning till sockersjuka av ransonerade livsmedel.

Medicinalstyrelsen är av den uppfattningen, att de föreskrifter, som redan finnas för extra tilldelning av livsmedel utöver de vanliga ransonererna, möjliggjort de sockersjukas vård på ett i stort sett tillfredsställande sätt. — Institutet för folkhälsan anser, att med tillgång till nödiga mängder insulin synes en modern sockersjukbehandling mycket väl kunna genomföras även under innevarande kristid, utan att större tilldelning av olika ransonerade livsmedel, än som redan nu är fallet, torde behöva generellt medgivas för de sockersjuka. Vad beträffar kaffesurrogaten, som enligt motionen skulle vara skadliga för de sockersjuka, omnämner institutet att det synes finnas flera dylika surrogat, som icke innehålla socker i mängder, som spela någon som helst roll för de sockersjuka. I detta sammanhang har institutet berört frågan om tillhandahållande åt de sockersjuka av insulin. Grunderna för att komma i åtnjutande av förmånen att erhålla insulin kostnadsfritt eller till nedsatt pris växla inom de olika landstingsområdena. Institutet anser skäl föreligga att underkasta denna fråga en utredning, bland annat i syfte att åstadkomma ökad likformighet. — Livsmedelskommissionens närings-sakkunniga hava lämnat en redogörelse för gällande bestämmelser för extratilldelning till sockersjuka av vissa ransonerade varor (matfett, ost, ägg samt fläsk och kött). Därav framgår, att extratilldelningarna uppgå till ganska betydande mängder. De sakkunniga framhålla vidare, att medan man förut ansåg en sträng diet oundgängligen nödvändig för alla sockersjuka, så anses numera allmänt, att det för många patienter är bättre med en mindre sträng diet. I synnerhet gäller i fråga om sockersjuka, som behandlas med insulin, att deras diet ej behöver och ej heller bör vara så sträng. För att undersöka, huruvida de sockersjukas hälsotillstånd förändrats under krisen, har under år 1942 frågeformulär utsänts till samtliga sockersjuka, som erhållit extratilldelningar av ransonerade varor. Såvitt det hittills bearbetade materialet utvisar, är det tydligt att man av denna undersökning icke kan draga den slutsatsen, att de sockersjukas hälsotillstånd skulle ha försämrats under krisåren. Det visar sig tvärtom, att många sockersjukas hälsotillstånd förbättrats på grund av att de varit tvungna att övergå till en knappare kost. Den föreslagna utredningen i vad avser de sockersjukas kostförhållanden kan därför redan anses vara utförd. Något belägg för att de sockersjukas extratilldelning skulle behöva ytterligare höjas har icke framkommit. — Landsstingsförbundet framhåller, att, även om dieten för de sockersjuka, som kontinuerligt använda insulin, numera icke kan sägas vara av samma utslagsgivande betydelse som tidigare, det dock är uppenbart, att stor uppmärksamhet måste ägnas denna fråga. — Statsförbundet sju kvårdsdelegation anser, att nu föreliggande fråga lämpligen bör ankomma på livsmedelskommissionen att avgöra; någon särskild utredning synes ej påkallad.

2) *Undervisning i dietmatlagning.*

Medicinalstyrelsen uttalar, att det förefaller som om redan nu arbetande organ för spridande av upplysning om kristidsmatlagning överhuvud taget skulle kunna vara tillräckliga för ernående av motionens syfte i förevarande hänseende, möjligen efter en viss anpassning för de sockersjukas särskilda behov. — Institutet för folkhälsan yttrar, att det med hänsyn till de moderna behandlingsmetoderna ej synes erforderligt att anordna kurser för dietmatlagning ens för de fall, där patienten ej har behov av insulinbehandling. — Landstingsförbundet anser, att det är av betydelse, att undervisning lämnas, hur dietmatlagning för de sockersjuka på lämpligaste sätt bör ske. Önskvärt vore därför om, exempelvis genom statens försorg, en handledning härutinnan kunde utarbetas. Däremot ställer sig förbundet tveksamt mot förslaget att undervisningsbehovet skulle tillgodoses genom anställande av dietassistenter. — Stadsförbundets sjukvårdsdelegation uttalar som sin uppfattning, att dieten för de sockersjuka icke torde vara mera komplicerad än att motionens syfte kan tillgodoses, i den mån det icke redan skett, inom ramen av sedvanliga utbildningskurser för kökspersonal.

3) *Upprättandet av vilohem och skollovskolonier för sockersjuka.*

Medicinalstyrelsen erinrar om att genom de i befolkningspolitiskt syfte redan föreslagna åtgärderna från statens sida till befrämjande av skollovskoloniverksamhet och lantvistelse möjligheter tillskapas jämväl för koloniverksamhet för sockersjuka barn. Det måste vidare starkt ifrågasättas om något speciellt behov av sådan verksamhet föreligger. Ur flera synpunkter synes det vara att föredraga, att de sockersjuka barnen i behövlig utsträckning beredas kolonivistelse tillsammans med andra barn. De sockersjuka barnen böra sålunda ej i onödan bibringas känslan av särställning gentemot vanliga friska barn, och varken dietfrågan eller insulinbehandlingen utgöra hinder för deras vistelse vid vanliga sommarkolonier, förutsatt att dessa ej äro alltför stora och ha någorlunda bekväm tillgång till läkare. — Jämväl institutet för folkhälsan och skolöverläkaren hysa betänkligheter mot att sammanföra sockersjuka barn i särskilda för dem avsedda skollovskolonier. — Enligt institutet för folkhälsan synes något särskilt behov av vilohem för sockersjuka knappast föreligga.

4) *Yrkesrådgivning för sockersjuka barn och ungdomar.*

Det som härvidlag synes medicinalstyrelsen mest angeläget är att skolläkare- och skolsköterskeorganisationen snarast utbygges till full omfattning. Härigenom skulle en mycket väsentlig förutsättning skapas för yrkesrådgivningens och yrkesundervisningens anpassning med hänsyn till olika sjuk-

domstillstånd och lyten m. m. Någon speciellt på de sockersjuka inriktad utredning synes ej motiverad. — Institutet för folkhälsan uttalar att lika uppenbart, som det är, att det finns yrken, för vilka de sockersjuka ej lämpa sig eller rent av äro olämpliga och vilka böra vara eller äro stängda för dem, lika klart är, att det finnes arbetsgivare, som i onödan draga sig för att anställa personer lidande av denna sjukdom. Behov av åt olika håll riktad upplysningsverksamhet föreligger därför. Det synes icke uteslutet att närmare utredning av dessa frågor skulle kunna leda till betydelsefulla framsteg i fråga om möjligheterna att inpassa de sockersjuka i det samhälleliga produktiva arbetet. Institutet tillstyrker en utredning särskilt beträffande frågan om ordnandet av den sockersjuka ungdomens yrkesval och därmed sammanhängande problem. — Skolöverläkaren biträder i princip förslaget, att de sockersjuka barnen och ungdomarna erhålla sakkunnig hjälp vid yrkesval och under yrkesundervisning, och framhåller därvid önskvärdheten av att skolläkarverksamhet ordnas vid alla rikets skolor. — Landsstingsförbundet finner förslaget om yrkesrådgivning behjärtansvärt men anser att motsvarande behov föreligger även på andra områden. — Statsförbundets sjukvårdsdlegation finner någon särskild för de sockersjuka inrättad yrkeskonsultation näppeligen påkallad. I den mån yrkesrådgivning förekommer, synas de för de sockersjuka förhandenvarande speciella förhållanden där kunna beaktas.

Slutligen må framhållas, att svenska läkaresällskapet tillstyrkt, att en utredning kommer till stånd, därvid sällskapet uttalat, att beträffande vissa av de här ovan berörda problemen meningarna äro delade samt att sällskapet på sakens nuvarande ståndpunkt icke vill taga ställning till desamma.

Utskottet. För egen del får utskottet anföra följande.

Motionens syfte att söka skapa bättre förhållanden för de sockersjuka finner utskottet behjärtansvärt icke blott med tanke på de sockersjuka själva utan även ur samhällets synpunkt, i det att det måste anses vara ett allmänt intresse att det icke ringa antal personer, som lida av sjukdomen i fråga, genom ändamålsenlig vård kunna bliva i möjligaste mån arbetsföra.

Utskottet vill i det följande till närmare granskning upptaga i motionen framförda förslag till åtgärder, som av motionärerna anses önskvärda för att förverkliga motionens syfte.

Vad då först angår tilldelningen till de sockersjuka av ransonerade livsmedel framgår av de i ärendet avgivna yttrandena, att det redan måste anses vara efter förhållandena tillräckligt väl sörjt för de sockersjuka genom möjligheten för dem att erhålla efter deras behov avpassade extraransoner av vissa näringsmedel. Att märka är även att de inskränkningar i fråga om kosten, som de sockersjuka lika väl som andra människor måst underkasta sig, såvitt gjorda undersökningar ge vid handen, i stort sett icke synas ha inneburit några men

för de sockersjuka. I detta sammanhang förtjänar jämväl beaktas att behandlingen av sockersjukan vid användning av insulin kräver en mindre sträng diet.

Med hänsyn till att dieten blivit av mindre framträdande betydelse för vården av sockersjuka har också behovet av särskild dietmatlagning minskats. Såsom framhålles i flera av de i ärendet avgivna yttrandena torde den för de sockersjuka erforderliga dieten icke heller vara av så komplicerad art, att det i enlighet med motionärernas förslag kan anses påkallat med särskilda kurser i dietmatlagning. De råd och anvisningar, som härutinnan kunna befinnas erforderliga med hänsyn till knappheten under nuvarande förhållanden å vissa varuslag, torde kunna lämnas genom försorg av redan förefintliga organ med uppgift att ägna uppmärksamhet åt födans sammansättning.

Vidare har i motionen ifrågasatts inrättande av särskilda vilohem och skollovskolonier för sockersjuka. Utskottet inser väl att de sockersjuka kunna vara i behov av rekreation. Detta behov torde emellertid kunna tillgodoses med anlåtande av redan existerande anstalter av ifrågavarande slag. Såvitt framgår av de sakkunnigas yttranden torde de sockersjukas behov av särskild vård och speciell diet icke lägga hinder i vägen härför. Tvärtom har sakkunskapen uttalat betänkligheter mot att sammanföra sockersjuka, i synnerhet barnen, i särskilda endast för dem avsedda vilohem och skollovskolonier, då de härigenom skulle bibringas en känsla av särställning, varifrån de i stället så långt som möjligt böra förskonas.

Slutligen har i motionen framförts tanken på att de sockersjuka barnen och ungdomarna skulle beredas sakkunnig hjälp vid yrkesvalet och under yrkesundervisningen. Att en dylik yrkesrådgivning i många fall kan vara av behovet påkallad för de sockersjukas del torde icke kunna bestridas. Detta är emellertid ett spörsmål, som inställer sig icke blott för de sockersjuka utan för alla partiellt arbetsföra, och bör enligt utskottets uppfattning lämpligen lösas i ett större sammanhang. Erinras må att frågan om de partiellt arbetsföras utnyttjande på arbetsmarknaden nyligen upptagits till behandling av en särskilt bildad samarbetskommitté.

Av det anförda framgår att utskottet icke finner någon utredning påkallad ur de synpunkter, som i motionen angivits. Härmed är dock icke uteslutet, att åtgärder av andra slag än dem som berörts i motionen kunna visa sig erforderliga för att uppnå ett så gynnsamt resultat som möjligt i fråga om de sockersjukas vård. En fråga, som utskottet i detta sammanhang anser förtjäna uppmärksamhet, är det sätt, varpå insulin tillhandahålles de sockersjuka. Genom landstingens försorg erhålla obemedlade och mindre bemedlade insulin kostnadsfritt eller mot nedsatt pris. Inom de skilda landstingsområdena tillämpas emellertid härvidlag olika principer. Utfärdade kontrollföreskrifter torde ofta även medföra att vederbörande ha vissa svårigheter att erhålla insulin såväl inom sitt eget landstingsområde som särskilt vid vistelse i annat. Med hänsyn till den ofta avgörande betydelse, som insulinet har för behandlingen av sockersjukan, skulle det enligt utskottets uppfattning vara av stort värde, om

åtgärder kunde vidtagas, där så kan anses erforderligt, för att ytterligare underlätta för de sockersjuka att erhålla insulin. Då detta är en fråga, som det närmast ankommer på vederbörande landsting att taga ställning till, anser sig utskottet icke böra framställa något förslag i förevarande hänseende.

En annan fråga av största betydelse för en ändamålsenlig och effektiv vård av de sockersjuka är enligt utskottets uppfattning, att behandlingen av sjukdomen runt om i landet äger rum under hänsynstagande till alla de rön, som på olika håll kunna ha gjorts på ifrågavarande område. Enligt vad utskottet inhämtat lär under senare år den medicinska forskningen kommit till nya värdefulla resultat rörande sockersjukans natur och i fråga om de metoder som böra komma till användning vid behandlingen av sjukdomen. I vad mån nämnda forskningsresultat äro av den art att därav påkallas särskilda åtgärder undandraget sig utskottets bedömande, men utskottet förutsätter, att frågan ägnas uppmärksamhet från sakkunnigt håll.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att ifrågavarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 30 mars 1943.

På utskottets vägnar:

IVAR EKSTRÖMER.

Närvarande: herrar *Ekströmer, Heüman, Anders Andersson* och *Nils Elowsson*, fru *Sjöström-Bengtsson* samt herrar *Gunnar A. Andersson* och *Lindblom*.

Reservation

av herr *Ekströmer*, vilken ansett, att utskottets utlåtande och hemställan borde hava följande lydelse:

»Motionens syfte att — » — » — särskilt bildad samarbetskommitté.

Av det anförda — » — » — att erhålla insulin.

En annan fråga — » — » — behandlingen av sjukdomen.

Även om utskottet icke har den uppfattningen, att de i motionen framförda motiven kunna åberopas till stöd för en utredning om förbättring av förhål-

landena för de sockersjuka, anser utskottet likväl starka skäl tala för en utredning i ämnet. Vid en sådan utredning bör undersökas frågan om att göra insulinet i allmänhet mera lättillgängligt för de sockersjuka, bland annat ur kostnadssynpunkt. Vidare bör övervägas behovet av åtgärder för att möjliggöra att nyare forskningsrön på diabetesområdet kunna mera allmänt tillgodogöras vid behandlingen av de sockersjuka. Utredningen bör emellertid icke taga sikte endast på de nu särskilt angivna frågorna, utan jämväl andra möjligheter till förbättrande av de sockersjukas förhållanden böra övervägas.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att första kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Konungen ville anhålla, att skyndsamt utredning verkställes rörande åtgärder för att förbättra förhållandena för de sockersjuka.»
